

ЯНА ДЗЮБА

(Полтава)

ВИХОВАННЯ УЧНІВ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ НА НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЯХ: ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «ТЕХНОЛОГІЯ»

Виокремлено основні вимоги до підготовки майбутнього вчителя освітньої галузі «Технологія» до виховання учнів, проаналізовано особливості здійснення процесу виховання на національно-культурних традиціях у сільській загальноосвітній школі.

***Ключові слова:** освітня галузь «Технологія», трудове навчання, виховання на національно-культурних традиціях, сільська школа.*

Сучасне високотехнологічне інформаційне суспільство ставить нові завдання перед освітньою системою України. Вони насамперед полягають: у формуванні гармонійно та всебічно розвиненої особистості, свідомого громадянина, патріота, порядної людини, яка буде відстоювати честь та гідність своєї держави. Як зазначається, в Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, освіта «є засобом відтворення й нарощування інтелектуального, духовного потенціалу народу, (...) дієвим чинником модернізації суспільства, зміцнення авторитету держави на міжнародній арені» [4, с. 13]. У комплексі заходів, що спрямовані на модернізацію цієї ж освіти, великої уваги надається розв'язанню ще однієї проблеми загальноосвітньої школи сільської місцевості, котра була і залишається важливою складовою освітньої системи.

Тому, важливим завданням сучасної загальноосвітньої школи та безпосередньо вчителя має бути розвиток духовних і творчих здібностей особистості дитини, котрий починається з виховання й навчання на соціально-історичному і національно-культурному ґрунті. За даними Державного комітету статистики України, понад дві третини (67,1 %; 14,9 тис. одиниць) загальної кількості середніх навчальних закладів розташовані в сільській місцевості. У них навчається майже третина (32,4 %; 2,2 млн.) учнів і працює понад 40 % педагогічних кадрів [1, с. 41]. І саме вона покликана сприяти дослідженню, відродженню та розвитку національних та трудових цінностей.

Сільська загальноосвітня школа – це особливий педагогічний феномен, соціальний інститут, ключова ланка цілісної системи освіти на селі, що має поліфункціональний характер, оскільки виступає організатором соціально-педагогічної роботи у відкритому виховному середовищі. Вона є базовою ланкою допрофесійної підготовки, а також початкової професійної підготовки учнів, ініціатором дитячого і молодіжного руху, соціально-педагогічної та культурно-масової роботи з дітьми та дорослими, повноцінним суб'єктом господарювання [5, с. 110].

Аналіз наукових досліджень свідчить, що проблема виховання учнів сільської школи на національно-культурних традиціях вивчалася різними авторами в таких важливих аспектах: теоретико-методичні засади та педагогічні чинники виховання на національно-культурних традиціях (А. Бойко, В. Борисов, І. Зязюн, А. Фрідріх та ін.), засоби та умови виховання на національно-культурних традиціях учнів різного віку (Р. Береза, О. Білас, Г. Гуменюк, І. Єгорова, Р. Осипець, В. Чорнобай та ін.), процес виховання на традиціях (Г. Ващенко, Б. Грищенко, А. Макаренко, С. Русова). Питання змісту виховання на національно-культурних традиціях викладені в працях Г. Ващенка, О. Докукіної, М. Стельмаховича, Б. Ступарика, Д. Тхоржевського, П. Щербаня. Теоретичні положення й практичні рекомендації з питань трудового і професійного навчання розкриті в працях П. Атутова, А. Вихруща, В. Гусева, А. Дьоміна, В. Качнева, М. Корця,

В. Курок, Д. Лазаренка, В. Мадзігона, В. Сидоренка, Р. Скульського, В. Стешенка, Г. Терещука, Д. Тхоржевського. Однак указані праці не розкривають проблеми виховання учнів сільської школи на національних традиціях у процесі трудового навчання.

Метою статті є обґрунтування вимог до підготовки майбутнього вчителя освітньої галузі «Технологія» до виховання учнів сільської школи на національно-культурних традиціях.

На нашу думку, серцевиною навчання і виховання в сільській школі є творчість педагогічного колективу із використання у навчально-виховному процесі засобів етнопедагогіки. Адже, учителі повинні добре усвідомлювати істину: школа не просто навчальний заклад, вона має бути школою національного відродження, осередком виховання майбутніх національно свідомих громадян України. Відповідно майбутнім учителям, у зв'язку з цим потрібно, по-перше, постійно працювати над відродженням історичної пам'яті українського народу через дослідження і відродження традицій, ремесел, фольклору, їх актуалізації в демократичних умовах на якісно новому рівні сучасної сільської школи. По-друге, важливим є сприйняття їх усіма етносами, що населяють Україну, для формування в учнів почуття культурної єдності й міжнаціонального взаєморозуміння. По-третє, традиції є джерелом, першоосновою розвитку сучасної педагогічної науки, новаторського досвіду, інноваційних технологій навчання і виховання (зокрема тьюторства). У зв'язку з цим актуальним є питання розвитку та удосконалення професійної підготовки формування національної свідомості й гідності майбутніх учителів.

Національне виховання вітчизняні вчені (І. Бех, П. Ігнатенко, Н. Косарева, М. Красицький, Н. Островецька, В. Поплужний, Ю. Руденко, М. Стельмахович, О. Савченко, К. Ушинський, А. Фасоля) розглядали, як важливий фактор державотворення.

Так, К. Ушинський писав, що «виховання, створене самим народом і побудоване на народних основах, має ту виховну силу, якої нема в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеях або запозичених в іншого народу». За його справедливим твердженням, «тільки народне виховання є живим органом в історичному процесі народного розвитку» [6, с. 100].

Відповідно, проблема виховання на національно-культурних традиціях знаходить відображення, як у теоретичних джерелах давніх часів, так і в працях сучасних філософів, психологів, педагогів. Сутність формування національної свідомості в учнів сільської загальноосвітньої школи досліджувалася на основі положень, у яких нація розглядається як спільнота громадян однієї держави, що виникає внаслідок інтеграції етнічних груп на основі спільності території, економічного життя, правової системи, державної мови та поступово веде до формування єдиної свідомості, а також загальнонаціональної культури, яка є сукупністю цінностей етнічних культур. Педагогічний навчальний заклад має цілеспрямовано і систематично формувати національну свідомість студента.

Отже, організація фахової підготовки майбутнього вчителя освітньої галузі «Технологія» має спиратися на традиції українського народу, а саме: мову, ремесла, традиції, фольклор тощо. Студенти повинні усвідомлювати, що кожен народ має свою, історично зумовлену, ієрархію ідей, цінностей. І все це має відобразитися в трудовому навчанні.

Трудове навчання – це загальноосвітній предмет, який становить основу предметного наповнення освітньої галузі «Технологія», головна мета якого є формування технологічно грамотної особистості, підготовленої до життя й активної трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства. Досягнення цієї мети забезпечується змістом трудового навчання, який розроблено відповідно до Державних стандартів освітньої галузі «Технологія» [3, с. 3]. Тому, завданням педагогічного закладу є формування особистості майбутнього вчителя, що досягатиме поставленої мети.

У державній національній програмі «Освіта» наголошується: «Трудова підготовка здійснюється через трудове навчання протягом усього періоду навчання в усіх типах загальноосвітніх навчальних закладів» [2, с. 4].

Особливого значення набуває підготовка вчителя до виховання учнів школи сільської місцевості. Адже, на відміну від міської школи для сільської характерна мала наповненість класів, що має як позитивні, так і негативні наслідки. А особливістю програми трудового навчання в 5-9 класах сільської загальноосвітньої школи, як і чинної програми, є модульний принцип, який передбачає наявність основних (базових) модулів і вибіркового (варіативних), що залежить від матеріально-технічної бази, фахової підготовленості, регіональних традицій (народних ремесел і промислів), які можуть вивчатися спільно обома групами (хлопців і дівчаток), наповненості класів (поділу на групи хлопців і дівчаток) та бажанням учнів. І завданням учителя освітньої галузі «Технологія» є доцільний вибір модуля з урахуванням усіх перерахованих чинників [3, с. 3]. Тому, майбутній вчитель повинен, ще при навчанні у ВНЗ знайти активну позицію щодо вдосконалення шкільної системи навчання та виховання учнів, використовувати як інноваційні технології та реформи шкільного предмета «Трудове навчання», так і національні традиції виховання, навчання та відродження старовинних ремесел.

Майбутній учитель освітньої галузі «Технологія» сільської загальноосвітньої школи у своїй виховній роботі має також враховувати, що світогляд українців та їхні традиції, звичаї та ремесла відзначаються об'єктивністю, реалістичністю, глибинним осягненням першоструктур буття, поєднанням глибокої творчості, душевного багатства і проникливої логічної думки. Навіть ті світоглядні народні уявлення, погляди, які довгий час тлумачились офіційною наукою як ідеалізм і містика, а також забобонність народних мас, у наш час уже набувають наукового обґрунтування. Тому, при підготовці вчитель має враховувати ці особливості та постійно з ними ознайомлюватися і, відповідно, досконало володіти ними. Національний світогляд, його глибина і багатство яскраво відображаються в міфології, фольклорі, символіці, прикметах, віруваннях, традиціях, ремеслах і звичаях українського народу, та матеріалізовані в історичних подіях і здобутках української національної культури. Національна свідомість майбутніх учителів успішно формується засобами не лише науки, а й художньої творчості, мистецтва, культури, релігії, що сприяють розвитку в студента не тільки інтелектуальної, а й морально-естетичної, духовної сфер.

Оскільки в сучасних умовах євроінтеграції молодь усе більше ознайомлюється з надбаннями культури різних народів, перед ВНЗ постає потреба в формуванні здатності майбутнього вчителя до інтеграції у світовий соціокультурний простір – за умови збереження української національної ідентичності. А саме національно-культурні традиції є обличчям народу, значною виховною силою і вічним джерелом духовності для підростаючих поколінь, котрі повинен використовувати педагог під час підготовки до уроку. Тому вивчення в навчально-виховній роботі ВНЗ різноманітних модулів декоративно-ужиткового мистецтва є важливою умовою підготовки вчителя. Адже долучаючись до народних традицій, студентська молодь убирає в себе філософський, психологічний, ідейно-моральний, естетичний зміст, у неї формується поняття про цінність етнотрадицій, національну самобутність, творче ставлення до навколишньої дійсності.

Як ми бачимо, проблеми трудового навчання та виховання є надзвичайно актуальними. Виховання на національно-культурних традиціях українського народу в процесі урочної та позаурочної діяльності має велику кількість засобів морального, трудового, естетичного виховання особистості учня.

Відродження народних традицій в Україні зумовлює необхідність глибинного аналізу сучасного освітнього середовища й удосконалення шляхів формування майбутніх спеціалістів освітньої галузі «Технологія». Отже, виховання на традиціях вимагає від учителя спеціальних знань, умінь і навичок для організації взаємодії між учителем і учнями на рівні співробітництва та співтворчості, у центрі цих відносин має стати

інтерес до рідної мови, історії, традицій, ремесел, долі рідного народу і свого родово-ду. Таким чином, виховання на традиціях розглядаємо, як спеціально організований під керівництвом учителя трудового навчання процес, у якому вирішальна роль належить самоактивності учня при дослідженні та відродженні національних традицій та ремесел, суб'єкта цього процесу, та відповідно його творчій перетворювальній діяльності, самовиховання, що веде до самозмін і саморуку.

Ще однією вимогою до підготовки вчителя освітньої галузі «Технологія» повинне бути правильне планування. Він має підбирати об'єкти роботи з урахуванням індивідуальних особливостей учнів, їхнього досвіду, фізичного та психічного розвитку та інших факторів, що впливають на продуктивну працю, а також уміння організувати учнів у виробничий колектив, налагодити між ними виробничі стосунки.

Відповідно основними педагогічними умовами успішного виховання учнів на національно-культурних традиціях українського народу в сільській загальноосвітній школі в процесі трудового навчання можна вважати:

1. Обізнаність майбутнього вчителя освітньої галузі «Технологія», а відповідно й учнів, із національно-культурними традиціями, ремеслами свого народу, їх історичними коренями. Вміння виявляти й обґрунтовувати головні з них у відповідності до можливостей і потреб певного регіону. Усвідомлення виховної сутності і педагогічного значення традицій українського народу.

2. Урахування вікових і психологічних особливостей учнів сільської місцевості для забезпечення ефективного здійснення навчально-виховного процесу на традиціях.

3. Спрямованість змісту навчання й виховання на формування високої моральності, національної свідомості школярів, дотримання міжпредметної та внутріпредметної скоординованості. Акцентування при вихованні на традиціях в урочній і позаурочній діяльності на дотриманні у навчально-виховній роботі наступності, єдності теорії і практики, а в її змісті – етнічної цілісності.

4. Формування регіонально-традиційних, морально-естетичних, навчально-пізнавальних, перспективно-ціннісних, трудових та інших мотивів творчої діяльності учнів у процесі трудового навчання.

5. Виявлення і попередження причин, які гальмують виховання на національно-культурних традиціях українського народу.

6. Виокремлення та обґрунтування учителем освітньої галузі «Технологія» основних етапів, системи засобів та шляхів здійснення процесу виховання учнів на національно-культурних традиціях народу в урочній та позаурочній діяльності.

7. Формування педагогічно доцільної морально-естетичної творчої суб'єкт-суб'єктної взаємодії учнів і вчителя у процесі трудового навчання.

8. Уміння вчителя здійснювати громадську роботу, взаємодія з батьківським комітетом.

Таким чином, основою підготовки майбутнього вчителя освітньої галузі «Технологія» до виховання учнів сільської школи на національно-культурних традиціях мають стати не тільки отримані знання про технологію, але й сфера досягнень нашого народу: традиції, ремесла, досвід творчої діяльності, духовні цінності. Виділені умови сприяють формуванню особистості вчителя та забезпечують у подальшому всебічний розвиток учнів школи сільської місцевості.

Тому дослідження і вивчення цієї теми є досить актуальним і потребує теоретичного і практичного доведення в процесі здійснення навчально-виховного процесу навчального закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грітченко А. Професійне становлення вчителя трудового навчання в умовах сільської школи / А. Грітченко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2009. – № 7-8. – С. 41-44.
2. Концепція трудової підготовки школярів України. Проект // Освіта. – 1993. – 30 серпня. – С. 4.

3. Навчальна програма: Трудове навчання. 5-9 класи. Нова редакція / за заг. ред. В. М. Мадзігона. – К., 2010. – 148 с.
4. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст. – К. : Шк. світ, 2001. – 21 с.
5. Програма з трудового навчання для сільської школи // Сільська школа України. – 2004. – № 16-17. – С. 108-114.
6. Ушинський К. Про народність у громадському вихованні / К. Ушинський // Вибрані педагогічні твори : у 2 т. – Т. 1. – К., 1982. – С. 43-103.

ЯНА ДЗЮБА

ВОСПИТАНИЕ УЧЕНИКОВ СЕЛЬСКОЙ ШКОЛЫ НА НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫХ ТРАДИЦИЯХ: ПОДГОТОВКА УЧИТЕЛЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СФЕРЫ «ТЕХНОЛОГИЯ»

Выделено основные указания к подготовке будущего учителя образовательной сферы «Технология» к воспитанию учеников, проанализировано особенности осуществления процесса воспитания на национально-культурных традициях в сельской общеобразовательной школе.

Ключевые слова: образовательная сфера «Технология», трудовое обучение, воспитание на национально-культурных традициях, сельская школа.

YANA DZYUBA

THE VILLAGE SCHOOL PUPILS' UPBRINGING, BASED ON NATIONAL AND CULTURAL TRADITIONS: TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF THE EDUCATIONAL FIELD "TECHNOLOGY"

The main requirements to future teacher's qualification in the educational field "Technology" are defined; the peculiarities of conducting the process of pupils' upbringing based on national and cultural traditions in village secondary school are analysed.

Keywords: educational field "Technology", education through labour, upbringing based on national and cultural traditions, village school.

Одержано 2.09.2012, рекомендовано до друку 10.10.2012.